

УДК 378:504

Н. Ю. Мацай, О. П. Губська

**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В КОНТЕКСТІ ОСВІТИ
ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Однією із найважливіших проблем сучасного суспільства сьогодні залишається проблема гармонізації взаємовідносин між Людиною та Природою. Розв'язання цієї проблеми вважається неодмінною передумовою подолання всесвітньої екологічної кризи, яка охопила всю планету і загрожує їй глобальною катастрофою.

У наш час все більше науковців, громадських діячів переконливо доводять, що сучасна екологічна криза – це багато в чому світоглядна, філософська криза. Так, український філософ В. Крисаченко вважає, що витоки екологічної кризи містяться в моральній проблемі і для того, щоб утримати цивілізацію на шляху сталого розвитку, необхідно замінити раціонально-прагматичні пріоритети освоєння світу гуманітарно-етичними [1].

За таких обставин необхідні кардинальні зміни в багатьох сферах соціального життя, але, в першу чергу, в системі освіти, якій належить провідна роль у формування суспільства з новим типом екологічної культури. Сучасні принципи освіти за своєю основою співпадають з основами Сталого розвитку суспільства. Відповідно до них: «Освіта дає навички навчитися: пізнавати, жити разом, робити та жити» [2].

Отже, освіта є навчальним, базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство у життя. Саме ця ключова роль освіти зафіксована у головних документах всесвітніх форумів зі сталого розвитку у 1992 та 2002 рр., а у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо Десятиріччя грамотності та Плані реалізації цілей цього Десятиріччя додатково підкреслено, що «грамотність сама забезпечує можливості для сталого розвитку, миру та демократії» [3; 4; 5]. Крім того, відповідно до Інчхонської декларації «Освіта – 2030» прийнятої на Всесвітньому освітньому форумі – 2015 кожна людина протягом всього життя повинна мати можливість одержувати необхідну їй якісну освіту, яка сприятиме підвищенню соціальної значущості особистості у суспільстві [6]. Освіта для сталого розвитку сприяє засвоєнню та формуванню у людини знань, умінь, переконань, які дозволять приймати та впроваджувати такі рішення, які забезпечать покращення рівня життя сучасного покоління та не будуть загрозувати наступним поколінням у житті. Відповідно до цього, вирішення проблем суспільного, економічного та екологічного характеру об'єднується в загальну стратегію розвитку людства шляхом формування мислення,

орієнтованого на сталє майбутнє та відповідні смисложиттєві цінності і пріоритети [7]. На Всесвітньому екологічному саміті – 2015 у Парижі політичні лідери 150 країн ще раз підтвердили спрямованість світу на вирішення екологічних проблем шляхом сталого розвитку. Ця загальнолюдська проблема є вельми актуальною і для нашої країни. Як відомо, в Україні склалась надзвичайно складна екологічна ситуація, яка в останні роки ще більше погіршилась. Тому майбутнє нашої країни безпосередньо пов'язане зі зміною характеру природокористування й ставлення до природи в цілому, що можливе лише за умов значного підвищення рівня екологічної культури всього суспільства й кожного його члена зокрема.

Так склалося, що у нашій країні освіта для сталого розвитку формується на базі екологічної освіти у якої значною складовою залишається загальна середня та вища освіта. Тобто екологічна освіта є основою, «стартовим майданчиком» для освіти для сталого розвитку. В контексті цього головним завданням вітчизняної екологічної освіти стає формування особистості нового типу, а саме, екологічної особистості, для якої характерний екоцентричний тип екологічної культури, за яким відносини з природою базуються на гармонійному співробітництві. Але, на жаль, в сучасній системі шкільної освіти це завдання реалізується далеко неповною мірою: переважна більшість випускників загальноосвітніх шкіл мають недостатньо високий, а іноді і відверто, низький рівень екологічної культури, який вже не відповідає реаліям сьогодення. До такого висновку ми прийшли на підставі психолого-педагогічних досліджень особливостей ставлення до природи студентів різних факультетів Луганського національного університету, проведених за методиками діагностики екологічної свідомості, розробленими російським психологом С. Дерябо [8].

Результати досліджень показали, що для переважної більшості студентів характерний середній рівень ставлення до природи з середнім же рівнем розвитку екологічної ерудиції. Достатньо показовими для визначення характеру сприйняття природи молоддю виявилися результати аналізу розвитку окремих компонентів інтенсивності ставлення до природи. Для більшості студентів домінуючим є перцептивно-афективний, значно менше розвинутий практичний, і найменш проявляються когнітивний та діяльнісний компоненти. Домінування перцептивно-афективного компоненту у абсолютної більшості студентів, свідчить про те, що природа сприймається ними, насамперед, як об'єкт краси, милування; достатньо значний рівень розвитку практичного компоненту говорить про бажання та вміння частини досліджуваних безпосередньо взаємодіяти з об'єктами природи; низький рівень розвитку когнітивного компоненту свідчить про значне зниження пізнавального інтересу до вивчення природи. Але найбільш показовим є низький рівень розвитку діяльнісного компоненту в ставленні студентів до природи. Це свідчить про те, що переважна

більшість студентів не готові поступитися своїми інтересами заради природи, що підтверджує їх антропоцентричне світосприйняття. Такі дані психолого-педагогічних досліджень яскраво показують, що переважна більшість сучасної молоді не усвідомлюють повною мірою всієї цінності природи для людини і ставляться до неї суто прагматично і доволі відсторонено. Тому головним завданням екологічної освіти та виховання у вищих навчальних закладах є не тільки подальший розвиток екологічного світогляду майбутнього фахівця, але й кардинальна його корекція з метою позбавлення елементів жорсткого антропоцентризму.

Цілеспрямовано це завдання реалізується при вивченні узагальненого, інтегрованого курсу екології, в змісті якого розглядаються основи екологічної етики. Саме це дозволяє не лише узагальнити та поглибити систему знань про природу та місце і роль людини відповідно до неї, але й надає можливість цілеспрямовано розглядати культурологічні, морально-етичні аспекти взаємовідносин Людини та Природи. Такі знання надають можливість усвідомити ціннісні орієнтації щодо отриманих екологічних знань і на підставі цього змінити характер суб'єктивного ставлення до природи. При цьому, на наш, погляд, з метою підвищення ефективності освітньо-виховного процесу необхідно щоб частина навчального навантаження, яке виділяється на вивчення курсу екології, була відведена на семінарські заняття. Така форма навчальних занять сприятиме більш активному спілкуванню зі студентами, можливості використанню інтерактивних форм навчання й більш ефективному здійсненню індивідуального підходу при корекції екологічного світогляду.

В контексті сучасних завдань переходу країни на шлях сталого розвитку, нагальним завданням вищої освіти стає підготовка професіонала нового рівня, здатного екологічно доцільно вирішувати професійні завдання, тобто обов'язковою професійною компетентністю стає екологічна. Для реалізації цього лише загальної екологічної підготовки стає явно недостатньо: необхідна широка екологізація всього навчального процесу, коли зміст всіх навчальних дисциплін, в тому числі і професійно орієнтованих, розглядається на підставі узгодження інтересів Економіки та Природи, а також введення в навчальні плани ряду специфічних екологічних дисциплін, таких як: «Екологічні засади сталого розвитку», «Екологічна політика», «Екологічна економіка», «Екологічний менеджмент», «Екологічна педагогіка та психологія», «Екологічна освіта» тощо. Вибір відповідних навчальних дисциплін залежить від фаху майбутнього спеціаліста.

Все це, на наш погляд, буде сприятиме оптимізації освітньо-виховного процесу з метою підвищення рівня екологічної підготовки майбутніх спеціалістів у контексті сталого розвитку.

Список використаної літератури

- 1. Крисаченко В. С.** Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посібник / В. С. Крисаченко. – К. : Заповіт, 1996. – 352 с. **2. Делор Ж.** Образование: необходимая утопия: докл. Комиссии по образованию ЮНЕСКО / Ж. Делор. – М. : Педагогика, 1998. – 32 с. **3. Програма дій «Порядок денний на ХХІ століття»:** Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. – 2-ге вид. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с. **4. Доклад Конференции Организации Объединенных наций по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3–14 июня 1992 года (издание Организации Объединенных Наций, № R.93.I.8 и исправления).** – [Електроний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/russian/conferen/wssd/agenda21/> **5. Резолюции, принятые на Всемирной встрече на высшем уровне по устойчивому развитию. Приложения «Йоханнесбургская декларация по устойчивому развитию», «План выполнения решений Всемирной встречи на высшем уровне по устойчивому развитию».** – [Електроний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/decl_wssd.pdf, http://www.un.org/russian/conferen/wssd/docs/plan_wssd.pdf **6. Інчхонська декларация «Освіта-2030: забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти та навчання протягом усього життя для всіх».** – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002338/233813M.pdf> **7. Боголюбов В. М.** Стратегія сталого розвитку / Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мельник Л. Г. та ін. – Херсон : Олді-плюс, 2012. – 446 с. **8. Дерябо С. Д.** Экологическая психология: диагностика экологического сознания / С. Д. Дерябо. – М. : Московский психолого-социальный институт, 1999. – 456 с.

Мацай Н. Ю., Губська О. П. Проблеми сучасної екологічної підготовки у вищих навчальних закладах в контексті освіти для сталого розвитку

У статті надано аналіз сучасних проблем екологічної підготовки в контексті переходу країни на шлях сталого розвитку. Нагальним завданням вищої освіти при цьому стає підготовка професіонала нового рівня, здатного екологічно доцільно вирішувати професійні завдання. Для реалізації цього необхідна широка екологізація всього навчального процесу, коли зміст всіх навчальних дисциплін розглядається на підставі узгодження інтересів Економіки та Природи, а також введення в навчальні плани ряду специфічних екологічних дисциплін. Вибір відповідних навчальних дисциплін залежить від фаху майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: сталий розвиток, освіта для сталого розвитку, екологічна освіта.

Мацай Н. Ю., Губская О. П. Проблемы современной экологической подготовки в высших учебных заведениях в контексте образования для устойчивого развития

В статье дан анализ современных проблем экологической подготовки в контексте перехода государства на путь устойчивого развития. Одной из важнейших задач высшего образования при этом становится подготовка специалиста нового уровня, способного экологически целесообразно решать профессиональные задачи. Для реализации этого необходима широкая экологизация всего учебного процесса, когда содержание всех учебных дисциплин рассматривается на основании согласования интересов Экономики и Природы, а также введение в учебные планы ряда специфических экологических дисциплин. Выбор учебных дисциплин зависит от специальности будущего специалиста.

Ключевые слова: устойчивое развитие, образование для устойчивого развития, экологическое образование.

Matsai N., Hubska O. Problems of Higher Education Institutions' Modern Ecological Training in a Context of Education for Sustainable Development.

In a context of modern tasks, that relate to countries' stable development, transition training of a new level professional, who is able to solve suitably some issues, is a main goal. It means, that ecological competence is becoming compulsory. For its realization general ecological training is obviously not enough: it is required extensive ecologization of all the educational process, when a content of scientific disciplines, including professionally oriented ones, is considered on the basis coordination of economy's and nature's interests and also entering in educational plans a rate of specific ecological disciplines such as The environmental foundations of sustainable development, Ecological politics, Ecological economy, Ecological management, Ecological pedagogy and psychology, Ecological education etc. A choice of appropriate scientific disciplines depends on future specialist's occupation.

All this, in our opinion, will contribute to the optimization of educational process in order to future specialists' ecological training level increasing in a context of sustainable development.

Keywords: sustainable development, education for sustainable development, ecological education.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2016 р.

Прийнято до друку 25.03.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.